

De Belgische economie in de mondiale ketens van de toegevoegde waarde

Een verkennende analyse

C. Duprez
L. Dresse^(*)

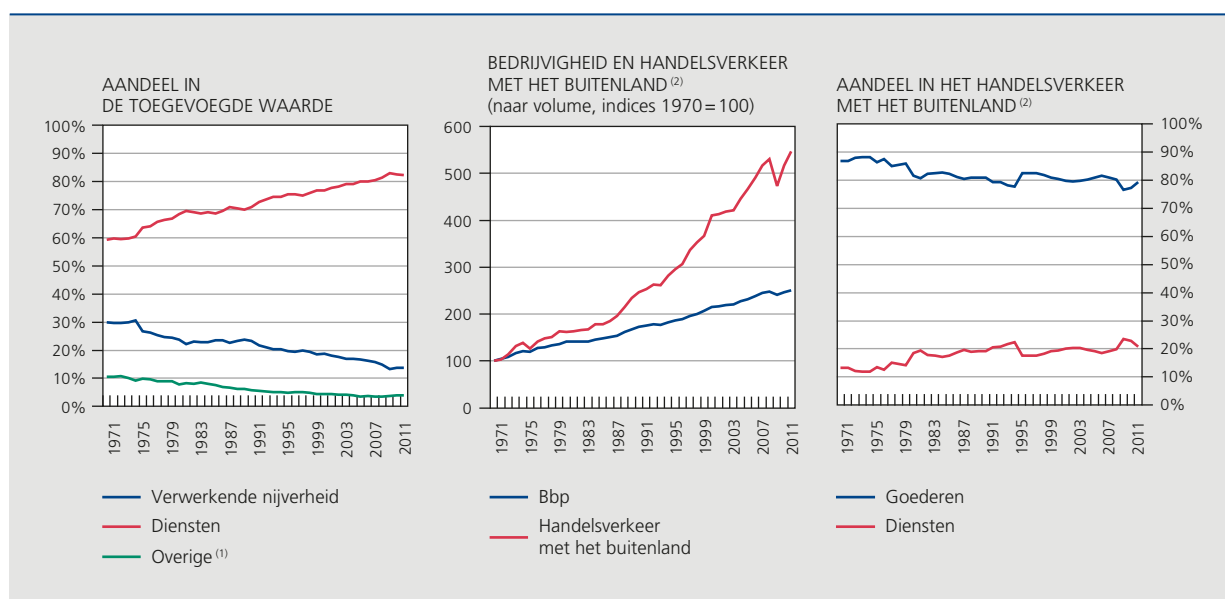
Inleiding

De productie- en handelsstructuur van de geavanceerde economieën werd tijdens de afgelopen vier decennia algemeen gekenmerkt door twee uitgesproken tendensen. Enerzijds heeft de verwerkende nijverheid aan belang ingeboet, zowel qua werkgelegenheid als qua toegevoegde

waarde, en dit ten voordele van de dienstenactiviteiten. Anderzijds blijven de goederen een voorrangspost in nemen in het internationale handelsverkeer. Dit laatste is overigens sneller gegroeid dan de bedrijvigheid. België vormt op deze ontwikkelingen geen uitzondering: het aandeel van de verwerkende nijverheid in de totale werkgelegenheid is met 20,1 procentpunt gekrompen, van 31,8 % in 1970 tot 11,7 % in 2012; dat van de nominale toegevoegde waarde is verkleind van 30 % tot 13,3 %.

^(*) De auteurs danken Carine Swartenbroeckx, Martine Druant, Jan De Mulder en Jean-Paul Duprez voor hun medewerking.

GRAFIEK 1 DE CONTRASTERENDE POSITIE VAN DE INDUSTRIE IN DE BELGISCHE ECONOMIE



Bron: INR.

(1) Omvatten de landbouw en de visserij, de delfstoffen, de productie en distributie van elektriciteit en gas, water, afvalwater en afval. De bouwnijverheid, daarentegen, maakt deel uit van de diensten.

(2) Gemiddelde van de in- en uitvoer van goederen en diensten.

Tegelijkertijd is het uitvoer- en invoervolume meer dan verviervoudigd, terwijl het bbp slechts met een factor 2,5 is toegenomen. Deze uitgesproken groei van het handelsverkeer met het buitenland heeft slechts weinig te maken met een opbloei van de diensteninvoer en -uitvoer⁽¹⁾, aangezien het aandeel van de goederen zich heeft gehandhaafd op ongeveer 80 %.

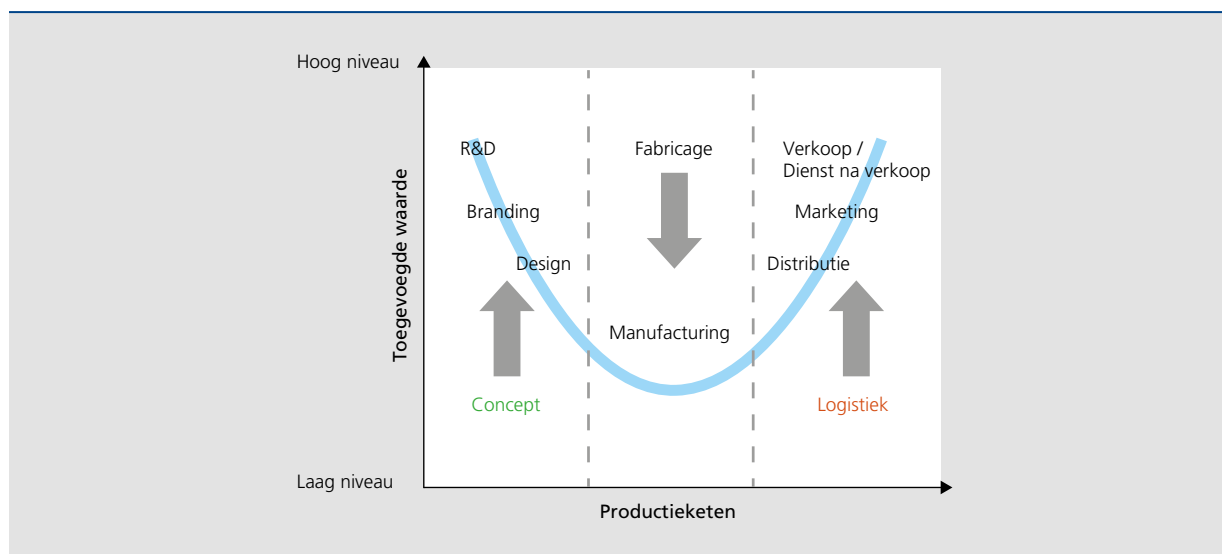
Worden deze de-industrialisering of tertiarisering van de economie, enerzijds, en de klaarblijkelijke en grotendeels door de industrie geschraagde mondialisering, anderzijds, afzonderlijk beschouwd, dan kunnen ze contradictorisch lijken. Zoals reeds uitvoerig is toegelicht in tal van verslagen en artikelen, met name in het Economisch Tijdschrift⁽²⁾, zijn deze fenomenen nochtans in hoge mate bepaald door een reeks gemeenschappelijke factoren van technologische en institutionele aard. In het bijzonder de ontwikkeling van de transport- en de informatie-uitwisselingsmiddelen alsook de afschaffing van de douanegrenzen hebben de internationale handel vergemakkelijkt. Zo hebben de stromen van de transitgoederen zich uitgebreid in de landen die beschikken over een internationale haveninfrastructuur, zoals België. De versterking van de internationale handel heeft, door het stimuleren van de internationale concurrentie en door de bedrijven vlotter toegang te verschaffen tot een uitgebreide reeks uit het buitenland afkomstige intermediaire inputs⁽³⁾, de productiviteitswinsten in de industrie overigens doen stijgen, waardoor productiefactoren vrijkwamen voor de ontwikkeling van dienstenactiviteiten.

De dienstenactiviteiten werden evenwel minder aan deze krachten blootgesteld. Het internationale dienstenverkeer stuit immers op natuurlijke hinderpalen. In tegenstelling tot goederen, die kunnen worden opgeslagen, is tussen het verlenen en het gebruik maken van bepaalde soorten diensten een nabijheid in ruimte of tijd vereist. Ook administratieve hinderpalen staan de ontwikkeling ervan in de weg; in geval van een natuurlijk monopolie of publiekgoeddimensie, kenmerkend voor meerdere segmenten van de dienstenactiviteiten, is trouwens een striktere regelgeving wenselijk.

Via het proces van internationale verdeling van de keten van waardecreatie, zijn sommige diensten echter sterk verweven met de productie en met de internationale handel van industriële goederen. De vooruitgang inzake informatie en telecommunicatie heeft het in dit opzicht eenvoudiger gemaakt om de productieprocessen vanop afstand te beheren alsook om de dienstverlening – vaak op indirecte wijze – in de industriële productie te integreren. In 2010 bedroeg het aandeel van de waarde afkomstig van de dienstenbranches, op wereldniveau, bijna 40 % van het totale bedrag van de voor de uitvoer

- (1) In België heeft het internationale dienstenverkeer voornamelijk betrekking op reizen (vooral aan de invoerzijde), vervoer en diverse diensten aan ondernemingen (Duprez, 2011).
- (2) Voor een analyse op Belgisch niveau, zie met name Robert en Dresse (2005). Huwart en Verdier (2013) zijn de auteurs van een zeer gedetailleerde studie op wereldniveau.
- (3) Een intermediaire input is een goed dat, of een dienst die in het productieproces wordt gebruikt teneinde te worden omgezet in output; deze laatste kan bestemd zijn voor de binnenlandse markt (hetzij voor consumptie, hetzij voor investering) of voor de export.

GRAFIEK 2 BELANG VAN DE DIENSTEN IN HET PRODUCTIEPROCES: DE SMILINGCURVE



Bron: Acer's Stan Shih: Empowering Technology – Making Your Life Easier, in De Backer (2013).

bestemde industriële producten. De 'smilingcurve' illustreert deze tendens. De diensten die voorafgaan aan de productieketen, namelijk R&D, branding en design, of die aan het einde ervan, namelijk distributie, marketing en verkoop, vertegenwoordigen vandaag een aanzienlijk deel van de waarde van de industriële producten. Voor sommige producten, in het bijzonder IT-producten, is dat aandeel mettertijd zelfs aanzienlijk toegenomen.

Tegenwoordig doen bedrijven in hoge mate een beroep op – soms ingevoerde – externe inputs; sommige activiteiten besteden ze zelfs uit. Deze tendens, die evenveel profijt trekt van de mondialisering en van de productiviteitswinsten als dat ze ertoe bijdraagt, weerspiegelt de splitsing van de opeenvolgende activiteiten en taken, waarvan elk op zich een schakel in de productieketen vormt. Uiteindelijk wordt deze laatste, op een soms complexe wijze, geleidelijk gefragmenteerd binnen een netwerk van internationale relaties met een nu eens lineaire en dan weer concentrische structuur rond productieknoten (Baldwin en Venables, 2010).

Om dit fenomeen te illustreren, wordt vaak verwezen naar het voorbeeld van de Apple-producten die, zoals soms blijkt uit een vermelding op het product, ontworpen zijn in Californië en geassembleerd in China. De uitvoerprijs van het product op het ogenblik dat het China verlaat, impliceert echter slechts een geringe vergoeding voor het Chinees assemblagebedrijf, aangezien de geassembleerde stukken of onderdelen afkomstig zijn uit Korea, Japan, Duitsland, of zelfs uit de Verenigde Staten (Xing en Detert, 2010, Dedrick et al., 2010). Ook uit andere voorbeelden blijken de complexe relatienetwerken tussen de bedrijven. Zo bevond IBM zich in 1996 in het middelpunt van een geheel van bijna duizend beursgenoteerde ondernemingen. De distributieketen van het Amerikaanse kledingmerk Gap, van haar kant, schakelt wereldwijd om en nabij 3 000 fabrieken in om haar winkels te bevoorraden (Huwart en Verdier, 2013).

Te midden van deze ontwikkelingen hebben de multinationale ondernemingen volop de mogelijkheden benut om hun productie efficiënter te maken, door tegelijkertijd meer aan kostenbeheersing te gaan doen. Profijt trekkend van de technologische en economische vooruitgang, en van de door elke productiesite geboden comparatieve voordelen, hebben ze volop deelgenomen aan de integratie van de productieketens over de nationale grenzen heen. Ook de mogelijkheid om bepaalde productiefases onder te brengen in landen met een soepeler fiscale, sociale of ruimtelijke wetgeving heeft aan deze ontwikkeling bijgedragen. Het opkomen van nieuwe economieën met een veelbelovend groeipotentieel, ten slotte, heeft de multinationals ertoe aangespoord zich overal ter wereld

te vestigen. Deze nieuwe productie- en consumptievestigingen hebben tevens gezorgd voor een uitbreiding van de goederenstromen tussen de moederondernemingen en hun buitenlandse dochterondernemingen, die in 2010 meer dan 80 % van de wereldhandel uitmaakten (UNCTAD, 2013).

Hoewel deze verschijnselen reeds verschillende jaren bekend zijn, kon de exacte omvang ervan, bij gebrek aan een adequaat statistisch instrument, tot dusver niet worden achterhaald. De traditionele statistische systemen meten op gedetailleerde wijze de internationale goederenstromen (via de gegevens van de buitenlandse handel) of de relaties tussen de bedrijfstakken binnen een economie (aan de hand van de input-outputtabellen), maar ze maken het niet mogelijk om op een geïntegreerde wijze de internationale dimensie van deze relaties te bepalen. Deze tekortkoming wordt nu deels verholpen door de publicatie van gegevens over de internationale ketens van waardecreatie. De voor hun opstelling gebruikte methodologie is weliswaar niet volledig transparant, en deze nog recente gegevens zullen wellicht worden herzien. Ze kunnen evenwel elementen aan het licht brengen aan de hand waarvan een beter inzicht kan worden verworven in het overwicht van de goederen in de internationale handel, gegeven het belang van de diensten in een economie.

Daartoe wordt in dit artikel, op basis van deze nieuwe statistieken, een benadering gehanteerd vanuit het oogpunt van de toegevoegde waarde. Nadat in hoofdstuk 1 de grote lijnen worden beschreven die ten grondslag liggen aan de opstelling van deze gegevens, wordt de Belgische economie gesitueerd in de internationale fragmentatie van de productie. Enerzijds, zoals wordt beschreven in hoofdstuk 2, is die plaats gekenmerkt door een eigen specificiteit, namelijk de rol van draaischijf voor de goederenstromen tussen de Europese economieën en de rest van de wereld. Anderzijds wordt in hoofdstuk 3 aangetoond in welke mate de binnenlandse bedrijfstakken verweven zijn met de ketens van de toegevoegde waarde, waarbij uitdrukkelijk de nadruk wordt gelegd op zowel de werkende nijverheid als de diensten. De conclusie van dit artikel bevat niet alleen de lessen die worden getrokken uit het verkennend gebruik van de nieuwe gegevens, ze reikt ook potentiële pistes aan voor toekomstige onderzoeken en analyses.

1. Een nieuw statistisch instrument: de internationale waardeketens

Vanuit het streven om de realiteit van het handelsverkeer met het buitenland beter te begrijpen, ontstond een sterke interesse om een aangepast statistisch instrument

te ontwikkelen. Naast andere projecten⁽¹⁾, werkten de OESO en de WHO gezamenlijk een nieuwe databank uit over de waardeketens⁽²⁾. In de praktijk is deze databank opgebouwd rond een mondiale input-outputtabel. Deze laatste werd opgesteld aan de hand van twee belangrijke bronnen. De aanbod- en gebruikstabellen⁽³⁾ en de input-outputtabellen⁽⁴⁾ van de verschillende beschouwde nationale economieën werden op basis van de gegevens over de buitenlandse handel met elkaar verbonden. Dankzij de eerstgenoemde kunnen, voor iedere bedrijfstak van elke economie, de in de productie aangewende intermediaire inputs worden vastgesteld. De per land en per type van goederen gedetailleerde gegevens van de buitenlandse handel, van hun kant, maken het mogelijk de leveranciers van intermediaire inputs (via de invoergegevens) en de directe ontvangers van de uitgevoerde producten (via de uitvoergegevens) te identificeren. Door de informatie over alle economieën te bundelen, kunnen de productieketens worden gereconstrueerd.

Door het samenbrengen van verschillende onderling verbonden gegevensbronnen, dat binnen een meerlandenkader zo coherent mogelijk wordt uitgevoerd, kan het verband tussen het handelsverkeer met het buitenland en de in elke economie gegenereerde toegevoegde waarde relevanter worden benaderd. Aan de hand van een eenvoudig fictief voorbeeld kan de filosofie ervan worden aangetoond. Veronderstel dat land A voor € 90

aan goederen en diensten uitvoert naar land B. Dit bedrag wordt er als input aangewend voor de productie die op haar beurt wordt uitgevoerd naar land C, voor een totaalbedrag van € 100.

In dit vereenvoudigde voorbeeld (grafiek 3) beloopt de mondiale uitvoer € 190 (90+100), terwijl de totale toegevoegde waarde die wordt gegenereerd door de productie van internationaal verhandelde goederen en diensten € 100 (90+10) bedraagt. Het verschil komt voort uit de dubbelrekening van de input die A levert aan B en die, na

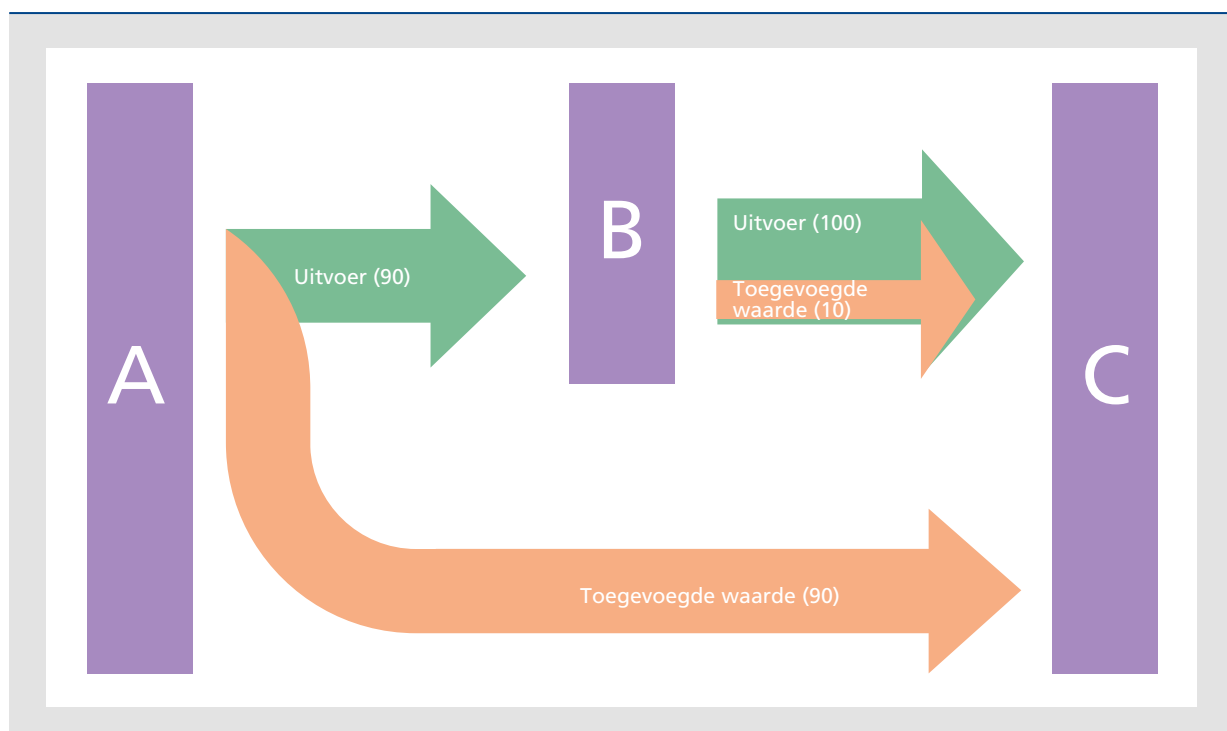
(1) Naast dat van de OESO/WHO bestaan er nog andere vergelijkbare projecten met een geaggregeerde input-outputmatrix. De UNCTAD-Eora GVC databank omvat 187 landen, voor een aantal bedrijfstakken dat afhangt van het beschouwde land, en betreft de periode 1990-2010. De door het IDE-JETRO ontwikkelde Asian International I-O tables omvatten 76 bedrijfstakken in tien Aziatische landen op een vijfjaarlijkse basis vanaf 1975. Het project van de World Input-Output Database (WIOD), dat geleid wordt door een consortium van onderzoeksinstituten en gefinancierd wordt door de Europese Unie, bevat de gegevens voor 35 bedrijfstakken van 40 landen op een jaarlijkse basis tussen 1995 en 2009. Daarnaast zijn tal van academische onderzoeken gebaseerd op de database van het Global Trade Analysis Project (GTAP) die werd opgericht door de Purdue University en die 57 bedrijfstakken van 129 landen omvat voor de jaren 2004 en 2007.

(2) Voor meer informatie, zie OESO/WHO (2012).

(3) De jaarlijks opgestelde aanbod- en gebruikstabellen geven een gedetailleerde beschrijving van de interne productieprocessen en de transacties in producten van de nationale economie per bedrijfstak en per productgroep. Ze bieden een overzicht van de structuur van de productiekosten, van het tijdens het productieproces gegenereerde inkomen, van de in de nationale economie geproduceerde goederen- en dienststromen en van de goederen- en dienststromen van en naar het buitenland. Ze zijn asymmetrisch, wat betekent dat ze productgroepen koppelen aan bedrijfstakken.

(4) De in België om de vijf jaar opgestelde input-outputtabellen bieden een gedetailleerd overzicht van de productie, de kostenstructuur, de productiviteit, de aanwending van de verschillende inputs in de productie en de onderlinge afhankelijkheid tussen de bedrijfstakken. In tegenstelling tot de aanbod- en gebruikstabellen zijn de input-outputtabellen symmetrisch, wat betekent dat ze ofwel productgroepen aan productgroepen koppelen, of bedrijfstakken aan bedrijfstakken.

GRAFIEK 3 HET HANDELSVERKEER MET HET BUITENLAND METEN UIT HET OOGPUNT VAN DE TOEGEVOEGDE WAARDE



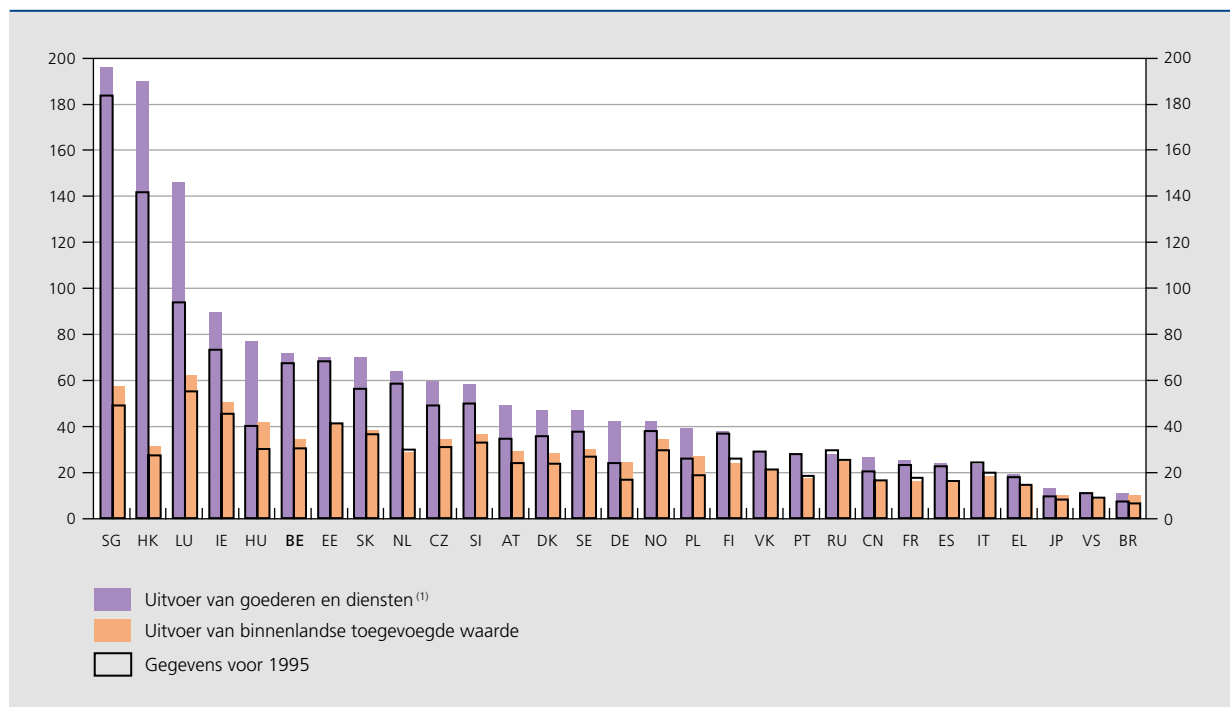
de bewerking ervan, opnieuw wordt uitgevoerd naar C. Op basis van de statistieken van de buitenlandse handel is land B de grootste exporteur, terwijl zijn aandeel in de creatie van toegevoegde waarde in de mondiale externe stromen slechts gering is.

Interessant is evenwel dat de totale handelsbalansen identiek blijven, ongeacht of ze worden beoordeeld in termen van netto-uitvoer of van netto toegevoegde waarde. Het handelssaldo is immers gelijk aan de productie min de consumptie, twee aggregaten waarop de wederuitvoer geen impact heeft. Bij deze saldi betreft het respectievelijk een overschot van € 90 in A, een overschot van € 10 in B en een tekort van € 100 in C. De bilaterale handelsbalansen, daarentegen, verschillen naargelang van de benaderingswijze (Stehrer, 2012). Door enkel de directe leverancier te identificeren, en niet de in de productieketen voorafgaande leverancier, zorgen de gegevens van de buitenlandse handel ervoor dat land C een handelstekort van € 100 heeft ten opzichte van land B, terwijl land C in feite voornamelijk de uit land A afkomstige productie verbruikt. Dit tekort van C ten opzichte van A komt tot uiting indien de situatie wordt beoordeeld uit het oogpunt van de toegevoegde waarde.

Ter illustratie: de overgang van de traditionele indicator, die de verhouding van de uitvoer tot het bbp weergeeft, naar een indicator waaruit het aandeel blijkt van de uitgeoefende binnenlandse toegevoegde waarde in het bbp, wijst erop dat de landen sterk convergeren op het vlak van de internationale openheidsgraad. Ook de rangschikking wordt enigszins gewijzigd. In het geheel van de 58 economieën waarop de gegevens van de OESO/WHO betrekking hebben (grafiek 4 bevat daar slechts een selectie uit), komt België op de negende plaats volgens de indicator van de uitvoer en op de achttiende plaats volgens die van de toegevoegde waarde, met respectievelijk 71,7 en 34,5 % bbp in 2009.

In de versie van mei 2013 van de gegevensbank van de OESO/WHO, waarop dit artikel is gebaseerd, is een reeks indicatoren openbaar beschikbaar, ofschoon de databank in extenso niet toegankelijk is. Deze indicatoren hebben betrekking op de economische relaties tussen 18 bedrijfstakken van de 58 landen. Deze databank dekt in totaal meer dan 90 % van de wereldhandel en meer dan 95 % van het mondiaal bbp. De gegevens zijn vanaf 1995 op vijfjaarlijkse basis beschikbaar en sinds 2008 op jaarbasis. Omdat de nationale gegevens voor 2010 nog

GRAFIEK 4 MAATSTAVEN VAN DE INTERNATIONALE OPENHEIDSGRAAD
(in % bbp, gegevens van 2009, tenzij anders vermeld)



Bronnen: EC, OESO, Wereldbank, NBB.
(1) Volgens de gegevens van de betalingsbalans.

niet integraal zijn gepubliceerd, hebben de meest recente gegevens betrekking op 2009.

Het vervolg van het artikel is hoofdzakelijk gebaseerd op deze meest recente gegevens, die blijkbaar niet gekenmerkt zijn door specifieke conjuncturele factoren die de toegelichte verschijnselen op uitzonderlijke wijze zouden hebben kunnen versterken. Zoals Foster-McGregor en Stehrer (2013) opmerken, is het gehalte aan buitenlandse toegevoegde waarde in de uitvoer in 2009 enigszins gedaald ten opzichte van de periode vóór de crisis van 2008-2009. Tussen 2009 en 2011 lijkt de situatie zich te hebben gestabiliseerd en in sommige landen zou opnieuw een niveau worden opgetekend dat dicht bij dat van vóór de crisis ligt. Zoals blijkt uit grafiek 4, vertoonden de meeste economieën in 1995 overigens reeds een openheidsgraad die vergelijkbaar was met die van 2009, wat bevestigt dat de integratie van de economieën geen recent verschijnsel is.

De benadering uit het oogpunt van de toegevoegde waarde kampt evenwel met enkele methodologische beperkingen. Zo stemt, in de gegevens van de buitenlandse handel, de opgetekende uitvoer van een land X naar een land Y zelden overeen met de invoer die land Y betreft uit land X. Deze asymmetrie van de 'spiegelstatistieken', die beide dezelfde stromen weergeven, is een statistische anomalie en bemoeilijkt de samenstelling van een mondiale input-outputmatrix. Derhalve moeten – potentieel aanzienlijke – arbitrages worden uitgevoerd. Uit verificaties is evenwel gebleken dat deze arbitrages voor België beperkt zijn, aangezien de waarden uit de databank van de OESO/WHO overeenstemmen met de beschikbare statistieken in de input-outputtabellen en de aanbod- en gebruikstabellen van het INR. Ze kunnen echter aanzienlijk zijn voor de opstelling van de gegevens betreffende de toegevoegde waarde die wordt gegenereerd in andere landen die eerder of later voorkomen in de waardeketens. Bovendien mag bij een analyse van de input-outputtabellen niet uit het oog worden verloren dat elke branche van de economie er zodanig wordt samengesteld dat ze een gemiddeld bedrijf vertegenwoordigt dat tot die branche behoort. In werkelijkheid kunnen de bedrijven binnen eenzelfde branche nochtans een sterke verscheidenheid vertonen op het vlak van werkgelegenheid, toegevoegde waarde, inputgebruik, bestemming van de uitvoer, enz.

2. De wederuitvoer van goederen

De internationale fragmentatie van de productieprocessen creëert een multiplicatoreffect in het internationale goederenverkeer. Dit effect speelt vooral wanneer de goederen louter worden doorgevoerd over het grondgebied

(transit), zonder te worden bewerkt. Deze invoer, gevolgd door een wederuitvoer, is in België bijzonder omvangrijk. Bijgevolg wordt er bij het opstellen van de nationale statistieken bijzondere aandacht aan besteed.

Met onder meer de haven van Antwerpen beschikt België immers over infrastructuren van internationale allure, waarvan de rol als in- en uitgangspoort van goederen de Belgische dimensie ver overstijgt, aangezien ze een aanzienlijk deel van de Europese markt bevoorraden. De wederuitvoer heeft betrekking op goederen, vermits die van diensten wellicht gering is en bovendien weinig wordt gemeten. Van alle goederen die de Belgische grenzen overschrijden en die zijn opgenomen in de zogeheten statistieken volgens het communautaire concept, is een groot gedeelte bestemd voor de wederuitvoer, zonder op het grondgebied enige bewerking te ondergaan.

In de Belgische statistieken wordt een onderscheid gemaakt naargelang het bedrijf dat de wederuitvoer verricht, al dan niet in het land gevestigd is. Een aantal buitenlandse bedrijven met een Belgisch btw-nummer klaart de goederen in vooraleer ze buiten de Belgische grenzen te brengen. Doordat hun economische aanwezigheid op het grondgebied beperkt blijft tot die ene taak, worden deze ondernemingen als niet-ingezeten eenheden beschouwd bij het opstellen van de Belgische statistieken en worden ze bijgevolg uit deze laatste geweerd (INR-NBB, 2009, 2012). Bij een beoordeling tegen invoerprijzen⁽¹⁾, bedroeg het aandeel in de doorvoer van de niet-ingezeten bedrijven in 2005 27,8% van de waarde van alle op het Belgisch grondgebied binnenkomende goederen.

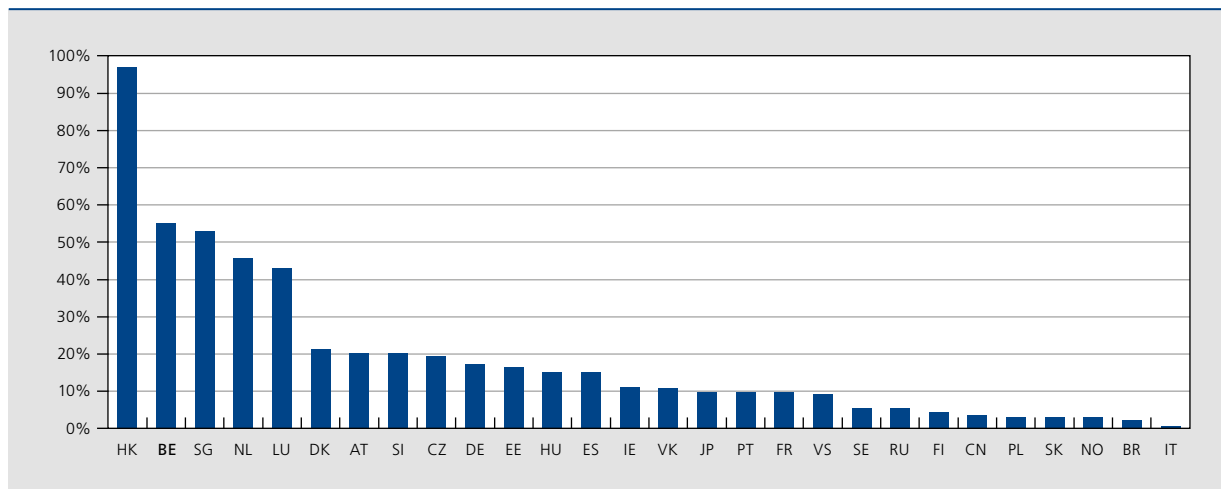
Wanneer de invoergegevens van goederen gecorrigeerd zijn voor deze niet-ingezeten doorvoerhandel, worden ze beschouwd als 'volgens het nationale concept', aangezien de invoer noodzakelijkerwijs door een ingezetene gebeurt. Dit concept vormt de basis van de Belgische statistieken van de betalingsbalans en de nationale rekeningen. Sommige ingezeten ondernemingen voeren de goederen evenwel ook opnieuw uit; de geraamde waarde van deze wederuitvoer beliep in 2005 25,5% van de invoer volgens het communautaire concept, dat is 35,3% van de invoer volgens het nationale concept. Zoals blijkt uit deze percentages, zwengelt de wederuitvoer het internationale goederenverkeer aanzienlijk aan voor landen die zich, zoals België, op het kruispunt van handelswegen bevinden.

Hoewel een analyse van de situatie in de drie buurlanden, op basis van met name de input-outputtabellen, moeilijk

(1) De beoordeling tegen invoerprijzen omzeilt de delicate kwestie van de tijdens de wederuitvoer tot stand gebrachte handelsmarges, waarvan niet altijd een nauwkeurige opsplitsing naar type van stromen beschikbaar is.

GRAFIEK 5 OMVANG VAN DE WEDERUITVOER VAN GOEDEREN

(aandeel in de uitvoer van goederen volgens het communautaire concept van de buitenlandse handel, gegevens van 2009)



Bronnen: UNCTAD, OESO.

is omdat de gegevens internationaal niet perfect vergelijkbaar zijn, wijst ze erop dat deze wederuitvoer ook in Nederland voorkomt, waar hij in 2005 meer dan 55% van de invoerwaarde volgens het communautaire concept bedroeg. Ook Duitsland kent een grote wederuitvoer (met ongeveer 20% van de goederen die het grondgebied binnenkomen), terwijl Frankrijk, met bijna 11%, blijkbaar minder met dit verschijnsel wordt geconfronteerd⁽¹⁾. Om deze stromen voor een ruimer geheel van landen te ramen, kan gebruik worden gemaakt van de van de OESO/WHO afkomstige gegevens over de waardeketens. Op basis van deze gegevens verschaft grafiek 5, ter informatie, het geraamde aandeel van de wederuitvoer in de totale goederenuitvoer in 2009⁽²⁾.

Interessant is dat de door de internationale instellingen of academische of openbare onderzoekscentra uitgevoerde studies van de buitenlandse handel, en vooral van de uitvoer, doorgaans opgesteld zijn op basis van de gegevens volgens het communautaire concept. Ze omvatten dan ook het geheel van de stromen van wederuitvoer, met inbegrip van die welke door niet-ingezetenen worden uitgevoerd. Deze gegevens zijn immers beschikbaar voor een groot aantal landen, terwijl het opstellen van statistieken volgens het nationale concept typisch Belgisch is. Net

als elders wordt de buitenlandse handel in België echter kunstmatig opgevoerd door de voor de wederuitvoer bestemde ingevoerde goederen. Om die reden, maar ook omdat die wederuitvoer beantwoordt aan specifieke determinanten zoals de aanwezigheid van een haven of de ligging langs handelswegen, worden de ingevoerde goederen vanaf nu in de analyse buiten beschouwing gelaten. Conform de wijze waarop de statistieken van de waardeketens worden opgemaakt, wordt bijgevolg uitsluitend gefocust op de voor de uitvoer bestemde binnenlandse productie⁽³⁾. Verderop in dit artikel wordt dus met uitvoer van goederen en diensten verwezen naar deze afkomstig van de binnenlandse productie, met andere woorden ongerekend de wederuitvoer van goederen.

3. Positie van de Belgische bedrijfstakken in de mondiale waardeketens

De participatie van de Belgische producenten in de mondiale waardeketens wordt in fine afgemeten aan de omvang van hun uitvoer van goederen en diensten. Deze uitvoer weerspiegelt immers hun vermogen om aan te sluiten bij de gemondialiseerde productieprocessen, en aldus om de vraag van de afzetmarkten te beantwoorden. De traditionele benadering van de uitvoer, waarbij de binnenlandse productie van het land van uitvoer voorziet in de consumptieve of de investeringsvraag van het land van bestemming, is grotendeels achterhaald. Vandaag de dag is het moeilijk de oorsprong van de gecreëerde goederen en diensten en hun eindbestemming aan de vraagzijde te

(1) Deze vaststellingen worden gestaafd door het relatieve belang van de zeehavens in de goederenhandel (Mathys, 2013; Eurostat, 2013).

(2) Hieruit blijken afwijkingen ten opzichte van de percentages die werden berekend voor de aangrenzende landen. De gebruikte methode en gegevens zijn immers licht verschillend. De raming gebeurt overigens aan de uitvoerzijde en voor het jaar 2009. De ordegroottes blijven echter algemeen beschouwd identiek.

(3) De eventueel door nationale bedrijven geleverde transport- en logistieke diensten en de handelsmarges van de ingezetenen, die bij de wederuitvoeractiviteiten worden verwezenlijkt, zijn echter wel opgenomen in de voor de uitvoer bestemde binnenlandse productie.

achterhalen. Enerzijds kan de uitvoer, in een later stadium van de keten, op zijn beurt worden heruitgevoerd naar derde landen, eventueel na transformatie. Anderzijds incorporeren de ondernemingen met hun productieactiviteiten, met name met voor de uitvoer bestemde activiteiten, niet alleen eigen toegevoegde waarde uit de inzet van hun productiefactoren, maar ook binnenlandse inputs uit andere economische bedrijfstakken, en inputs uit het buitenland⁽¹⁾. Het concurrentievermogen van een onderneming wordt bepaald door de combinatie van de intermediaire inputs en haar eigen productiefactoren.

Deze verschillende kenmerken worden in dit hoofdstuk geïllustreerd aan de hand van statistieken voor België die afkomstig zijn uit de databank van de OESO/WHO. Deze eerste analyse van de gegevens voor België vormt een aanvulling op de algemene informatie in de OESO-publicaties (cf. onder meer De Backer en Miroudot, 2012) en de UNCTAD (2013). Ze belicht de positie van België in de waardeketens, op grond van een eerste identificatie van de bedrijfstakken en landen die een rol spelen in een vroeger of later stadium van de productieketens waaraan België deelneemt. In het kader van een verkennende en beschrijvende benadering worden drie specifieke kwesties behandeld, namelijk het algemene belang van de invoer in de voor de uitvoer van goederen en diensten bestemde productie, dat van meer bepaald de dienstenactiviteiten ten behoeve van de uitvoer van de verwerkende nijverheid

en, tot slot, de initiële oorsprong van de invoer en de uiteindelijke bestemming van de uitvoer.

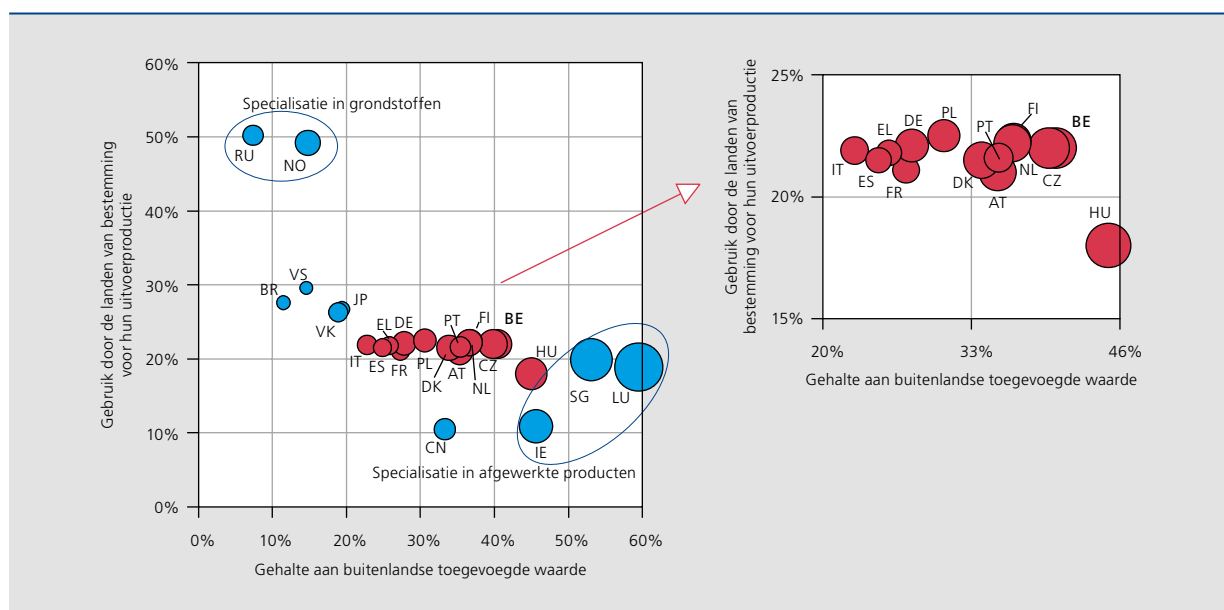
3.1 De rol van de intermediaire invoer

De voor de uitvoer bestemde binnenlandse productie omvat, zowel in België als in heel wat andere landen, een aanzienlijk gedeelte intermediaire invoer. Op wereldschaal belooft het aandeel van de buitenlandse toegevoegde waarde in de uitvoer, dat de omvang meet van de gebruikte intermediaire goederen en diensten uit het buitenland, nagenoeg 28% (UNCTAD, 2013). Zoals grafiek 4 aangeeft, bevat de uitvoer van de meest open economieën relatief minder binnenlandse toegevoegde waarde. Deze economieën steunen derhalve meer op buitenlandse toegevoegde waarde. Voor deze landen doen de tijdens het productieproces gebruikte buitenlandse intermediaire goederen en diensten de uitvoer immers toenemen. In grafiek 6 zijn de meest open landen, herkenbaar aan een grotere cirkel, dan ook terug te vinden in het rechtergedeelte van de grafiek, aangezien dit de landen omvat met het hoogste percentage aan buitenlandse toegevoegde waarde in de uitvoer van goederen en diensten.

(1) De ondernemingen incorporeren ook inputs uit andere ondernemingen van dezelfde bedrijfstak. Deze inputs worden echter niet gemeten in de input-outputtabellen, en derhalve ook niet in de gegevens met betrekking tot de waardeketens.

GRAFIEK 6 POSITIE IN DE WAARDEKETENS

(aandeel in de uitvoer van goederen en diensten, gegevens van 2008; de grootte van de cirkel staat in verhouding tot de uitvoer van goederen en diensten uitgedrukt in procenten bbb)



Bronnen: EC, OESO, Wereldbank.

Een groot aandeel aan intermediaire invoer betekent bovendien dat een land zich eerder aan het einde van de productieketen bevindt. Bijgevolg is de uitvoer van die landen doorgaans rechtstreeks bestemd voor consumptie door de ontvangers ervan, en niet zozeer bedoeld als input voor de uitvoerproductie van deze laatste (zie voor deze indicator Hummels et al., 2001). Deze landen bevinden zich dus in het onderste gedeelte van grafiek 6, aangezien hun uitvoer slechts in geringe mate dient als intermediaire input voor een buitenlandse, op haar beurt voor de uitvoer bestemde productie. Een land rechtsonder in de grafiek bevindt zich dan ook aan het einde van de productieketen, wat betekent dat het dicht bij de eindverbruiker staat. Dat is het geval voor Luxemburg en Ierland, die producenten zijn van finale goederen en – vooral – van diensten. Omgekeerd situeren de landen die aan het begin van de productieketen staan, met andere woorden vooral de landen die grondstoffen bezitten, zich linksboven in de grafiek. Rusland en Noorwegen, die rijkelijk bedeed zijn met energiebronnen en grondstoffen, zijn aldus leveranciers van intermediaire inputs en doen voor hun productie slechts een gering beroep op buitenlandse toegevoegde waarde.

Specifieke kenmerken van elke economie beïnvloeden de participatiegraad en de plaats in de supranationale ketens van waardecreatie. Kleine landen zijn doorgaans sterker aangewezen op buitenlandse inputs, aangezien hun binnenlandse productiefactoren niet altijd volstaan om een volledig gamma aan intermediaire producten en diensten te kunnen aanbieden. Landen die beschikken over een haveninfrastructuur van internationale allure, zoals Singapore, België of Nederland, voegen bovendien ook meer buitenlandse inputs toe aangezien ze gebruik kunnen maken van hun concurrentievoordeel inzake bevoorradingskosten.

Uit een meer specifiek onderzoek van de positie van België ten opzichte van de landen die soortgelijke kenmerken vertonen, blijkt echter dat ons land in relatief hoge mate op intermediaire inputs uit het buitenland steunt. Behalve aan de hierboven vermelde factoren, kan dit te wijten zijn aan de sterke specialisatie van het land in industriële bedrijfstakken, die veel grondstoffen verbruiken. De Belgische uitvoer bevindt zich op zijn beurt in een intermediair segment van het productengamma. Hij wordt dus, zoals in die vergelijkbare landen, gebruikt als input voor de door andere economieën geproduceerde uitvoer.

3.2 Belang van de diensten voor de industriële uitvoer

Een grondiger analyse van de intermediaire invoer van de verschillende bedrijfstakken van de Belgische economie levert twee belangrijke bevindingen op. Ten eerste is het gehalte aan buitenlandse toegevoegde waarde (TW) het grootst in de export van de bedrijfstakken uit de verwerkende nijverheid. In vergelijking met de dienstenbedrijven, doet de verwerkende nijverheid een groter beroep op ingevoerde intermediaire inputs. In 2009 beliep het aandeel daarvan in de totale uitvoer van de verwerkende nijverheid gemiddeld 42 %. Deze sterke afhankelijkheid van buitenlandse goederen en diensten is niet eigen aan de Belgische industrie; ze is een algemeen verschijnsel in tal van andere landen (Johnson en Noguera, 2012).

Naast de 42 % uit het buitenland, blijkt gemiddeld 32 % van de totale door de industriële uitvoer geïncorporeerde toegevoegde waarde afkomstig te zijn uit de rechtstreeks betrokken bedrijfstak, terwijl 25 % uit andere bedrijfstakken van de Belgische economie komt⁽¹⁾. Hoewel deze percentages rechtstreeks afhankelijk zijn van de wijze waarop de bedrijfstakken worden omschreven, alsook van hun aggregatiegraad, illustreren ze de fragmentatie van de waardeketens binnen de grenzen, naar analogie met de internationale ketens.

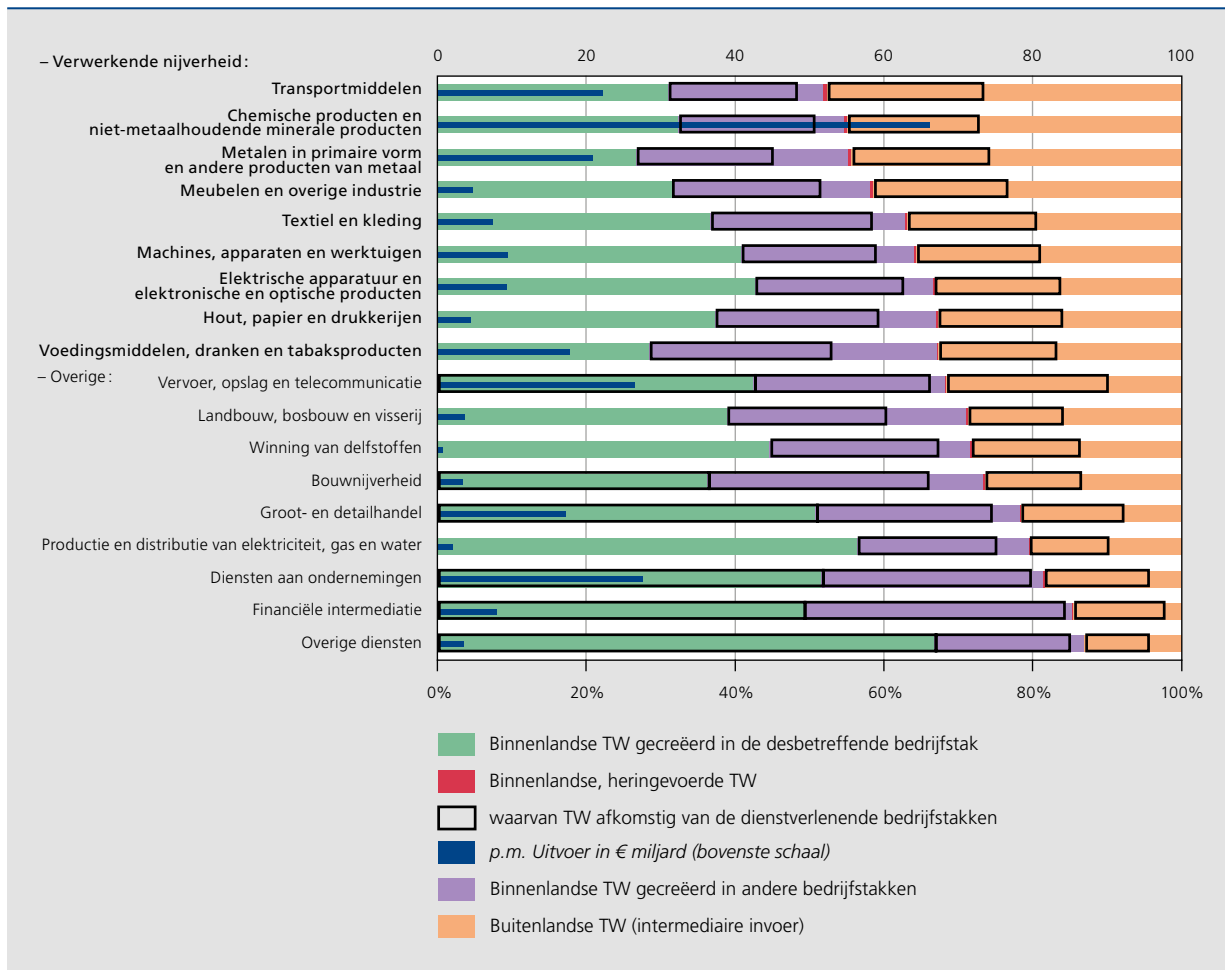
De tweede bevinding heeft betrekking op het indirecte belang van de diensten voor de industriële uitvoer. In 2009 waren de intermediaire inputs uit de dienstverlenende bedrijfstakken goed voor bijna 36 % van de waarde van de uitvoer van de verwerkende nijverheid, waarvan ongeveer de helft afkomstig was uit het buitenland. De diensten maken dus een essentiële component uit van de productie voor de uitvoer. In dat opzicht zijn ze eveneens zeer belangrijk voor het buitenlandse concurrentievermogen van de economie.

De uitbesteding voor dienstenactiviteiten past in een algemene tendens inzake specialisatie van activiteiten, waarbij elke onderneming zich sterker richt op haar kerntaken en bij externe leveranciers aanklopt voor andere inputs, in het bijzonder voor met de industriële activiteit verwante dienstverlening. Deze ontwikkeling is ook een van de factoren die ten grondslag liggen aan de de-industrialisering, die blijkt uit grafiek 1. Terwijl vroeger verschillende types van activiteiten werden uitgeoefend binnen eenzelfde industrieel bedrijf, wordt thans een groot gedeelte van de verwante diensten of activiteiten uitbested. Die tendens komt in de meeste geavanceerde economieën voor, zij het in uiteenlopende mate. In 2009 omvatte de industriële uitvoer in Frankrijk 44 % aan in de

(1) Het resterende 1 % stemt overeen met de heringevoerde inputs.

GRAFIEK 7 COMPONENTEN VAN TOEGEVOEGDE WAARDE PER ECONOMISCHE BEDRIJFSTAK

(gegevens van 2009, in % van de uitvoer van de bedrijfstak, tenzij anders vermeld)



Bron: OESO.

dienstverlenende bedrijfstakken gecreëerde toegevoegde waarde, tegen respectievelijk 38 % en 35 % in Duitsland en Nederland.

Van de waarde van de intermediaire diensten die door de verwerkende nijverheid in België werden gebruikt voor haar uitvoerbestemde productie, werd 37% gecreëerd in de groot- en detailhandel (inclusief de horeca), 34% in de activiteiten inzake dienstverlening aan ondernemingen⁽¹⁾, 16% in vervoer, opslag en communicatie, 7% in de financiële intermediairie en de rest (ongeveer 6%) in de overige dienstverlenende bedrijfstakken. Deze percentages variëren evenwel enigszins, afhankelijk van het feit of de intermediaire diensten al dan niet uit het binnenland afkomstig zijn. Komen ze uit het buitenland, dan is het aandeel van vervoer, opslag en communicatie groter, terwijl dat van de groot- en detailhandel kleiner is.

Ofschoon fabricaten het leeuwendeel blijven uitmaken van de uitvoer, bestaat de productie ervan, totaal beschouwd, uit een ruime combinatie van inputs die zijn geïmporteerd of die afkomstig zijn uit andere bedrijfstakken van de economie. Die productie berust derhalve op toegevoegde waarde die rechtstreeks wordt gegenereerd door de arbeid en het kapitaal die worden ingezet in andere bedrijfstakken, in het bijzonder in de dienstenbranches. Deze factoren dragen bijgevolg in hun geheel bij tot het externe concurrentievermogen van de ondernemingen uit de verwerkende nijverheid.

(1) Met inbegrip van vastgoed en huurgelden.

3.3 Initiële oorsprong van de inputs en eindbestemming van de uitvoer

De oorsprong van de inputs of de bestemming van de goederen uitvoer wordt traditioneel benaderd aan de hand van de gegevens van de buitenlandse handel⁽¹⁾. Aan de hand van de importgegevens uit deze bron kan het land van de directe leverancier worden achterhaald. In tegenstelling tot deze statistieken, die alleen informatie verschaffen over de voorgaande schakel in de keten, maken de nieuwe gegevens over de productieketens het mogelijk alle leverancierlanden van de voorgaande stadia in de keten te kennen. De participatie van elk van deze landen wordt gekwantificeerd door middel van het gehalte aan toegevoegde waarde dat achtereenvolgens wordt gecreëerd bij de fabricage van de inputs. Ook voor de uitvoer, waar de traditionele exportgegevens informatie verschaffen over de rechtstreekse bestemmingen, dat wil

zeggen de volgende schakel in de productieketen, bepaalt de analyse van de waardeketens de landen van eindbestemming van de in de Belgische industrie gecreëerde toegevoegde waarde. Indien in het voorbeeld van grafiek 3 wordt verondersteld dat de Belgische industrie het blok C vormt, dan kan aan de hand van de invoergegevens worden aangetoond dat € 100 van B komt, terwijl uit de gegevens van de productieketens blijkt dat € 90 afkomstig is van A en € 10 van B. Op basis van de nieuwe statistieken kan ook worden uitgemaakt wie de eindverbruikers van de uitgevoerde toegevoegde waarde zijn, dat wil zeggen de gebruikers die zich helemaal aan het einde van de waardeketen bevinden. In de veronderstelling dat de Belgische industrie in grafiek 3 het blok A vertegenwoordigt, wordt land C, in plaats van land B, aangemerkt als eindverbruiker.

Tabel 1 vergelijkt de gegevens over de oorsprong van de in de Belgische industrie gebruikte inputs en over de eindbestemming van de door deze laatste gecreëerde toegevoegde waarde met de statistieken van de buitenlandse handel. Hieruit blijkt dat de Europese Unie in het algemeen en de aangrenzende landen in het bijzonder, aan

(1) Voor de diensten is deze opsplitsing eveneens terug te vinden in de gegevens van de betalingsbalans, hoewel deze laatste wordt opgesteld aan de hand van een enquête bij een beperkt staal van ondernemingen.

TABEL 1 OORSPRONG VAN DE INTERMEDIAIRE INPUTS EN EINDBESTEMMING VAN DE UITVOER
(in %, gegevens van 2009)

| | Vroegere productiestadia | | Latere productiestadia | | |
|---------------------------|--|---|--|---|---|
| | Oorsprong van de in de Belgische industriële uitvoer geïntegreerde buitenlandse TW | <i>p.m.</i> Goederenimport ⁽¹⁾ | Eindbestemming van de door de Belgische industrie uitgevoerde TW | <i>p.m.</i> Goederenexport ⁽¹⁾ | <i>p.m.</i> Jaarlijkse potentiële groei tussen 2013 en 2015 |
| EU27 | 60,7 | 74,4 | 64,6 | 75,5 | 1,2 ⁽²⁾ |
| Eurogebied | 48,9 | 63,0 | 48,1 | 62,5 | 0,9 |
| Duitsland | 13,0 | 16,7 | 10,1 | 16,8 | 1,2 |
| Frankrijk | 9,9 | 13,1 | 14,6 | 18,1 | 1,5 |
| Nederland | 11,8 | 22,7 | 5,5 | 13,7 | 1,4 |
| Italië | 3,7 | 3,4 | 7,6 | 4,2 | 0,0 |
| Spanje | 2,4 | 2,4 | 4,0 | 3,1 | 0,4 |
| Verenigd Koninkrijk | 6,3 | 6,0 | 10,0 | 7,1 | 1,7 |
| Noorwegen | 2,7 | 1,5 | 0,6 | 0,5 | 2,8 |
| Verenigde Staten | 8,9 | 4,3 | 6,8 | 4,3 | 2,0 |
| Rusland | 4,0 | 1,9 | 1,8 | 0,9 | 3,3 |
| China | 2,5 | 2,8 | 2,4 | 1,9 | 8,3 |
| Japan | 3,0 | 2,8 | 1,3 | 0,6 | 0,8 |
| India | 1,2 | 1,1 | 1,8 | 2,4 | 6,8 |
| Rest van de wereld | 17,0 | 11,1 | 20,7 | 13,9 | 3,9 |

Bronnen: OESO, INR.

(1) Nationaal concept.

(2) Ongerekend BG, CY, LT, LV, MT en RO.

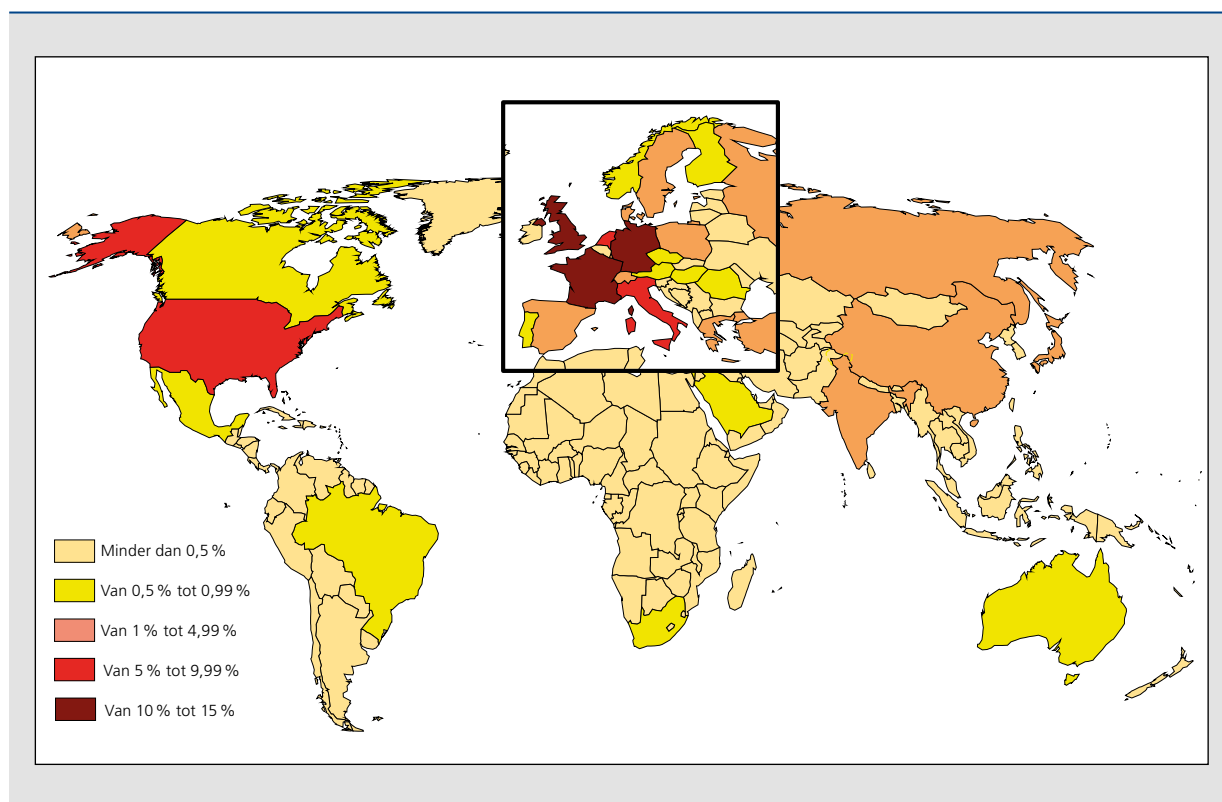
relatief belang inboeten. Dit komt doordat de in de goederenuitvoer opgetekende wederuitvoer bestemd is voor de buurlanden, waardoor het belang van deze landen als afzetmarkt voor de Belgische economie wordt opgedreven. Bovendien worden bepaalde door België uitgevoerde producten, bijvoorbeeld met bestemming Duitsland, getransformeerd en vervolgens opnieuw uitgevoerd naar derde landen. Al met al waren het eurogebied en de EU in 2009 goed voor respectievelijk 48,1 en 64,6 % van de uitvoer van Belgische industriële toegevoegde waarde, terwijl hun rechtstreeks gewicht in de uitvoer respectievelijk 62,5 en 75,5% beliep. Aan de invoerzijde speelt Nederland een aanzienlijk minder belangrijke rol als wordt overgeschakeld van de gegevens inzake het rechtstreekse handelsverkeer op die van de toegevoegde waarde, aangezien dit land ook een doorgang vormt voor de in België gebruikte inputs, vooral voor de energiedragers. Omgekeerd zijn het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en verschillende Aziatische landen belangrijker als afzetmarkt voor de Belgische industrie dan wat op het eerste gezicht blijkt uit de gegevens van de buitenlandse handel. Hoewel de vergelijking tussen de beide datasets in meerdere opzichten delicaat is⁽¹⁾, maakt de analyse

duidelijk dat de in de Belgische industrie gecreëerde toegevoegde waarde naar een veelvoud van bestemmingen wordt uitgevoerd. Dit wordt gedetailleerder weergegeven in de kaart in grafiek 8.

Doordat rekening wordt gehouden met zowel de directe als de indirecte bijdrage van de Belgische exporteurs aan de buitenlandse finale vraag maakt de overschakeling van de gegevens van de buitenlandse handel op die van de toegevoegde waarde het mogelijk de geografische structuur van de afzetmarkten iets beter te koppelen aan de relatieve gewichten van de voornaamste groeipolen op wereldniveau. Graviteitsfactoren, zoals de geografische nabijheid of het behoren tot een geïntegreerd monetair en commercieel gebied, verklaren waarom de naaste landen van doorslaggevend belang blijven (cf. Amador et al, 2013). Feit is dat, voor België, het groeipotentieel van de buurlanden vrij beperkt blijkt te zijn in vergelijking met dat van andere economische regio's.

(1) Goederen omvatten producten uit andere bedrijfstakken dan alleen de verwerkende nijverheid. Bovendien kan de toegevoegde waarde van de industrie indirect worden uitgevoerd via dienstverlenende bedrijfstakken, ook al lijkt dat in de statistieken marginaal.

GRAFIEK 8 EINDBESTEMMINGEN VAN DE UITVOER VAN TOEGEVOEGDE WAARDE VAN DE BELGISCHE VERWERKENDE NIJVERHEID (in %, gegevens van 2009)



Bron: OESO.

Eerste conclusies en pistes voor toekomstige analyses

Dankzij de geïntegreerde benadering van de analyse van de mondiale ketens van de toegevoegde waarde, kunnen de mondialisering en de tertiarisering van de activiteitenstructuur van de economieën in een coherent kader worden bestudeerd. Een eerste onderzoek van de onlangs door de OESO/WHO opgestelde gegevens heeft meer bepaald voor België een aantal interessante conclusies opgeleverd. De belangrijkste daarvan zijn:

- Het overwicht van de goederen in het handelsverkeer met het buitenland is voor een deel toe te schrijven aan de wederuitvoer van goederen. De waarde van deze laatste kan op ongeveer een derde van de in de nationale rekeningen opgetekende goederenimport worden geraamd. Dit type stromen speelt een prominente rol in België vermits ons land, met de haven van Antwerpen, beschikt over een belangrijke toegang voor invoer naar en uitvoer uit de Europese markt.
- De voor de uitvoer bestemde binnenlandse productie, dus gezuiverd voor wederuitgevoerde invoer, bevat een groot gehalte aan buitenlandse toegevoegde waarde, die geïntegreerd wordt via de invoer van intermediaire inputs. In 2009 benaderde dit gehalte 40 % van de uitvoer van de Belgische verwerkende nijverheid.
- De uitvoer van de verwerkende nijverheid berust ook in ruime mate op intermediaire diensten, zowel binnenlandse als buitenlandse, naar rato van ongeveer 35 %. De diensten maken dus indirect deel uit van de uitvoer van industriële goederen. In dat opzicht zijn ze een essentiële factor in het buitenlandse concurrentievermogen van de economie.
- Het belang van de Europese landen in het algemeen en van de aangrenzende landen in het bijzonder, als afzetmarkten voor de Belgische industriële uitvoer, dient te worden gerelativeerd ten opzichte van het beeld dat wordt geschetst door de gegevens over de buitenlandse handel.

Een aantal van deze conclusies bevestigt, na becijfering ervan, reeds bekende of voordien veronderstelde feiten. De eerste maken het mogelijk de twee premissen van de paradox over de plaats van de industrie in de economie beter met elkaar te verzoenen, zoals blijkt uit grafiek 1. Deze paradox bestaat erin dat het aandeel van de goederen in de buitenlandse handel bijna 80 % belooft, terwijl de dienstenactiviteiten belangrijker zijn in de economie. Conceptueel onderstrepen ze dat de economische interpretatie van de uitvoergegevens wordt beïnvloed door een meervoudige telling, wanneer eenzelfde goed, of eenzelfde component die deel uitmaakt van een goed, de grens meermaals overschrijdt (Koopman et al., 2012). Andere conclusies bieden nieuwe inzichten, onder meer

over de oorsprong van de inputs of de eindbestemming van de uitgevoerde toegevoegde waarde. Naarmate de gegevens worden verfijnd of de beschouwde periode en de geografische dekking worden uitgebreid, zullen wellicht nieuwe lessen kunnen worden getrokken.

De analyse van de waardeketens vormt in dat opzicht een nuttige aanvulling waarmee de traditionele analyses inzake uitvoerresultaten of de-industrialisering in een ruimer perspectief kunnen worden geplaatst. Ze kan deze laatste echter niet vervangen, onder meer aangezien ze nood heeft aan complexe, uitgebreide en op dit ogenblik niet steeds geharmoniseerde stelsels van statistische gegevens over de waardeketens. De verschillende beschikbare bronnen die worden gebruikt om een mondiale input-output-tabel op te stellen, blijken immers niet altijd coherent te zijn, wat leidt tot mogelijkere aanzienlijke statistische arbitrages. Om deze gegevens te kunnen gebruiken voor doelstellingen inzake economisch beleid, zouden ze dan ook zorgvuldig moeten worden gevalideerd via toetsing aan alle elders beschikbare aggregaten. Bovendien zijn de gegevens over de waardeketens pas met drie of vier jaar vertraging beschikbaar, aangezien ze afhankelijk zijn van de beschikbaarheid van de statistieken van alle in aanmerking genomen economieën. Die vertraging verkleint de gebruiksperspectieven van deze gegevens wat de conjuncturele follow-up van de economie betreft. Tot slot is de opsplitsing volgens bedrijfstak niet erg verfijnd, aangezien ook die opsplitsing sterk afhankelijk is van de beschikbaarheid van gedetailleerde nationale aggregaten. De gegevens volgens type van goederen van de buitenlandse handel en, in mindere mate, die volgens type van diensten van de betalingsbalans, blijven dus zeer belangrijke bronnen van gedetailleerde informatie. De heterogeniteit van de ondernemingen, zelfs binnen bepaalde bedrijfstakken, is bovendien een argument om analyses te blijven uitvoeren aan de hand van de afzonderlijke bedrijfsgegevens.

Ondanks deze zwakke punten en beperkingen, opent de nieuwe benadering evenwel een aantal interessante perspectieven op het vlak van onderzoek en analyse. In dit stadium kunnen daarbij meerdere sporen worden gevolgd.

De gegevens van de mondiale input-outputtabel vormen een nuttige aanvulling op die van de nationale tabel ten einde een algemeen beeld te schetsen van het productieproces in België, ongeacht of het voor de binnenlandse markt of voor de uitvoer is bestemd. De door het Federaal Planbureau opgestelde input-outputmatrix van 2010 voor België zal overigens in de komende maanden beschikbaar worden.

De uitsplitsing van de waardeketens kan een beter inzicht bieden in de verwevenheid tussen de economieën.

Die informatie kan nuttig blijken om de transmissie van schokken tussen de economieën beter te begrijpen. De uitbreiding van aanbodschokken die zich voordoen in een vroeg stadium van de keten, of van vraagshokken in een later stadium, kan op die manier beter worden gemeten. Het in de analyse van deze gegevens geïdentificeerde multiplicatoreffect van de buitenlandse handel is ook een van de verklaringen voor de scherpe daling van de handel tijdens de crisis van 2008-09 (Altomonte et al., 2012). In het kader van de economische vooruitzichten zouden deze gegevens eventueel kunnen resulteren in een nauwkeuriger raming van de buitenlandse handel, aangezien ze in elk geval een betere beoordeling van de risico's mogelijk maken.

Door de recente publicatie van deze nieuwe statistieken, die een alternatieve maatstaf voor het buitenlandse handelsverkeer bieden, duiken nieuwe elementen op in het kader van het onderzoek naar het concurrentievermogen. Zo kunnen alternatieve of aanvullende indicatoren voor de bestaande gegevens worden geanalyseerd. Het aandeel in de werelduitvoer van toegevoegde waarde zou nuttig kunnen zijn als aanvulling op de bestaande indicatoren voor het aandeel in de wereldhandel⁽¹⁾. De specialisatie van de exportsector van een economie zou kunnen worden gedefinieerd aan de hand van de gegevens inzake de uitgevoerde toegevoegde waarde (Koopman et al., 2010). De handelsbalans naar type van product zou in overeenstemming kunnen worden gebracht met

een handelsbalans voor de toegevoegde waarde, waarbij de uitvoer van binnenlandse toegevoegde waarde wordt afgemeten aan de invoer van buitenlandse toegevoegde waarde, en dit per bedrijfstak van de economie.

De analyse van de waardeketens doet eveneens een aantal vragen rijzen over het vermogen van een economie om zich toe te leggen op de productiefases met een hoge intensiteit aan toegevoegde waarde of aan werkgelegenheid. Bij gebrek aan grondstoffen, en rekening houdend met onder meer het hoge gemiddelde niveau van het menselijk kapitaal, maar ook met de arbeidskosten, komt het er voor België wellicht op aan technologische instrumenten en een erkende expertise te ontwikkelen, om de meest technische en de meest gespecialiseerde stadia van de productieketen aan te trekken of te behouden. De vraag hoe de werking en de structuur van de economie moeten worden aangepast om ons land profijt te laten trekken van de wijzigingen op mondiaal niveau, blijft van cruciaal belang. Op basis van een eerste analyse van de ketens van de toegevoegde waarde, ziet het er meer dan ooit naar uit dat deze aangelegenheid, die talrijke facetten behelst, vereist dat op een geïntegreerde wijze rekening wordt gehouden met een ruim scala van dimensies.

(1) Het aandeel van de uitvoer van een land in de werelduitvoer is een van de traditioneel gebruikte indicatoren om het buitenlandse concurrentievermogen van een economie te meten. De Europese Commissie heeft het dan ook opgenomen in haar scoreboard inzake het toezicht op de macro-economische onevenwichten.

Bibliografie

- Altomonte C, F. Di Mauro, G. Ottaviano, A. Rungi en V. Vicard (2012), *Global value chains during the great trade collapse: a bullwhip effect?*, ECB, Working Paper 1412.
- Amador J., R. Cappariello en R. Stehrer (2013), *Global value chains: A view from the euro area*, CompNet, Working Paper.
- Baldwin R. en A. Venables (2010), *Spiders and snakes: offshoring and agglomeration in the global economy*, NBER, Working Paper 16611.
- De Backer K. (2013), 'OECD work on global value chains and trade in value added', CompNet meeting, Dublin, 13 March.
- De Backer K. en S. Miroudot (2012), 'Mapping Global Value Chains' OECD TAD/TC/WP/RD(2019)9, OESO.
- Dedrick J., K.L. Kraemer en G. Linden (2010), 'Who profits from innovation in global value chains? A study of the iPod and notebook PCs', *Industrial and Corporate Change* 19(1), 81-116.
- Duprez C. (2011), 'Het internationaal dienstenverkeer. Een toenemende bijdrage tot het lopend saldo van België', NBB, *Economisch Tijdschrift*, 59-75, december.
- Eurostat (2013), 'Continued recovery in volume of goods handled in EU ports', *Statistics in focus*, 7/2013.
- Foster-McGregor N. en R. Stehrer (2013), 'Value added content of trade: a comprehensive approach', *Economics Letters* 120, 354-357.
- Hummels D., J. Ishii en K.-M. Yi (2001), 'The nature and growth of vertical specialization in world trade', *Journal of International Economics* 54(1), 75-96.
- Huwart J. en L. Verdier (2013), *Economic Globalisation: Origins and consequences*, OECD Insights, OESO.
- INR-NBB (2012), Statistiek buitenlandse handel Maandbericht (2012-06), 5-6.
- INR-NBB (2009), Statistiek buitenlandse handel Maandbericht (2009-11), 5-31.
- Johnson R. en G. Noguera (2012), 'Accounting for intermediates: Production sharing and trade in value added', *Journal of International Economics* 86(2), 224-236.
- Koopman R., W. Powers, Z. Wang en S.-J. Wei (2010), *Give credit where credit is due: tracing value added in global production chains*, NBER, Working Paper 16426.
- Koopman R., Z. Wang en S.-J. Wei (2012), *Tracing value added and double counting in gross exports*, NBER, Working Paper 18579.
- Mathys C. (2013), *Economisch belang van de Belgische havens: Vlaamse zeehavens, Luiks havencomplex en haven van Brussel – Verslag 2011*, NBB, Working paper 242.
- OESO-WHO (2012), 'Trade in value-added: concepts, methodologies and challenges', Joint OECD-WTO Note.
- Robert B. en L. Dresse (2005), 'De industrie in België: vroegere ontwikkelingen en toekomstige uitdagingen', NBB, *Economisch Tijdschrift*, 7-46, september.
- Stehrer R. (2012), *Trade in value added and the value added in trade*, WIIW, Working Paper 81.

UNCTAD (2013), 'Global value chains: investment and trade for development', *World Investment Report 2013*, Geneva.

Xing, Y. en N. Detert (2010), *How the iPhone widens the United States trade deficit with the People's Republic of China*, ABDI, Working Paper 257.